

KAMUYA YARARLI BİR İŞTE ÇALIŞTIRMA YAPTIRMININ HUKUKİ DÜZENLEMESİ VE ETKİLİLİĞİ: TÜRK VE HOLLANDA CEZA HUKUKUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

THE LEGAL REGULATION AND EFFECTIVENESS OF COMMUNITY WORK: A COMPARISON OF TURKISH AND NETHERLANDS CRIMINAL LAW

Buket ABANOZ ÖZTÜRK* 10.21492/inuhfd.1212344

Makale Bilgi

Gönderi: 30/11/2022
Kabul : 27/06/2023

Anahtar Kelimeler

*Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma,
Ücretsiz Çalışma,
Denetimli Serbestlik,
Türkiye,
Hollanda.*

Özet

Türkiye’de tutuklu ve hükümlü sayısı, istikrarlı bir şekilde artış göstermekte ve ceza infaz kurumlarının doluluk oranları da buna paralel şekilde artmaktadır. Yeni infaz kurumları inşa etmek veya genel af ilan etmek gibi geçici çözümlerin aksine, hapis cezasına seçenek yaptırımlar, infaz kurumlarındaki kapasite sorununa kalıcı bir çözüm olabilir. Bu çalışmada hapis cezasının verilmesinin ağır, diğer mevcut yaptırımların da hafif olarak kabul edildiği durumlarda, bir ara yaptırım olarak ön plana çıkan ve yakın dönem ceza adalet politikaları arasında en başarılılarından biri olarak kabul edilen “kamuya yararlı bir işte çalıştırma” yaptırımının Türkiye ve Hollanda ceza adalet sistemindeki yeri, hukuki niteliği, infazı ve sonuçları karşılaştırılmalı olarak sunulmaktadır. Ülkemizde kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının kökleri Osmanlı Devleti’ne dayanmakla birlikte 2005 yılında Türk ceza mevzuatında yaşanan değişikliğe ve 2006 yılında denetimli serbestlik müdürlüklerinin faaliyete geçmesine kadar dikkate değer bir gelişme yaşanmamıştır. Hollanda’da ise kamuya yararlı bir işte çalıştırma 1970’li yıllardan itibaren denetimli serbestlik kapsamında uygulanmaktadır. Karşılaştırmak üzere Hollanda örneğinin seçilmesinin iki sebebi bulunmaktadır. İlki, Hollanda’da 2001 yılında ceza kanununda yapılan değişiklikten sonra, kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın müstakil uygulanabilen bir ceza olarak kendine has bir yapıya bürünmüş olmasıdır. Hollanda’nın aksine, Türkiye’de kamuya yararlı bir işte çalıştırma ise bir ceza türü olarak düzenlenmemiştir. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak, ödenmeyen adli para cezalarından dönüştürülen veya ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin koşullu salıverilmeleri sırasında denetimli serbestlik kapsamında yükümlülük olarak ücretsiz çalıştırmaya hükmedilebilmektedir. İkincisi, bu yaptırımın sonuçlarının Hollanda’da ampirik olarak test edilmiş olmasıdır. Yapılan bilimsel araştırmalar, kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının suçun tekrarrünün önlenmesinde etkili olduğunu destekler niteliktedir. Bu kapsamda çalışmada, kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın Hollanda’daki uygulaması ve sonuçlarının, Türkiye için yol gösterici olup olamayacağı tartışılmaktadır.

Article Info

Received: 30/11/2022
Accepted: 27/06/2023

Keywords

*Community Work,
Probation,
Unpaid Work,
Turkey,
Netherlands.*

Abstract

The rate of the prison population and occupancy level in prisons in Turkey are increasing steadily. The alternative sanctions can be a permanent solution to the capacity problem in prisons instead of temporary solutions such as building new prisons or amnesty. In this study, the legal regulation, the execution, and the results of the community work, which is considered to be one of the most successful in recent criminal justice policies and in cases where the imprisonment is heavy and other existing sanctions are considered light, in the Turkish and Dutch criminal justice systems are presented comparatively. Although the roots of community work in Turkey were based on the Ottoman Empire, there was no remarkable development until the amendment in the Turkish penal legislation in 2005 and the operation of the Probation Directorates in 2006. In the Netherlands, it has been implemented within the scope of probation since the 1970s. There are two reasons why I chose the Dutch example for comparison. First, after the 2001 amendment to the penal code in the Netherlands, community work has taken on a unique structure as a punishment that can be applied independently. Contrary to the Netherlands, community work is not regulated as a form of punishment in Turkey. However, community work is applied as an alternative sanction to short-term imprisonment, or unpaid fines can be converted into it. In addition, during the release of the convicts in the penitentiary institution on probation, community work may be imposed as a liability. Second, the consequences of this sanction have been empirically evaluated in the Netherlands. Scientific researches support that the sanction of community work is effective in preventing crime. In this study, it is discussed whether the practice and consequences of community work in the Netherlands can be a guide for Turkey.

 Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Ana Bilim Dalı.

Atıf Şekli | **Cite As:** ABANOZ ÖZTÜRK Buket “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının Hukuki Düzenlemesi ve EtkİLİLİĞİ: Türk ve Hollanda Ceza Hukukunun Karşılaştırılması”, İNÜHFD, 14(1), 2023, s.342-357. **İntihal** | **Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via a plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

EXTENDED SUMMARY

The rate of the prison population in Turkey is increasing steadily. Turkey has the highest incarceration rate in Europe in 2022, with 179,611 prisoners and a population rate of 374 per 100 thousand people. The occupancy level in prisons is also increasing accordingly in Turkey. Turkey has an occupancy level of 113% in 2022. On the other hand, the Netherlands had one of the lowest incarceration rates in Europe in 2022, with 11,623 prisoners and a population rate of 66 per 100,000 people. The Netherlands also has an occupancy level in prison of 73%. Therefore, unlike the Netherlands, the number of prisoners and the occupancy level in Turkey show how serious the situation is. The alternative sanctions can be a permanent solution to the capacity problem in prisons instead of temporary solutions such as building new prisons or amnesty.

In this study, the legal regulation, the execution, and the results of the community work, which is considered to be one of the most successful in recent criminal justice policies and in cases where the imprisonment is heavy and other existing sanctions are considered light, in the Turkish and Dutch criminal justice systems are presented comparatively. There are two reasons why I chose the Dutch example for comparison. First, after the 2001 amendment to the penal code in the Netherlands, community work has taken on a unique structure as a punishment that can be applied independently. Contrary to the Netherlands, community work is not regulated as a form of punishment in Turkey. However, community work is applied as an alternative sanction to short-term imprisonment, or unpaid fines can be converted into it. In addition, during the release of the convicts in the penitentiary institution on probation, community work may be imposed as a liability. Second, the consequences of this sanction have been empirically evaluated in the Netherlands. Scientific researches support that the sanction of community work is effective in preventing crime. In the study, it is discussed whether the practice and consequences of community work in the Netherlands can be a guide for Turkey.

The roots of the sanction of community work in Turkey are based on the punishment of shovels and shackles in the Ottoman Empire. However, there was no remarkable development until the changes in the Turkish penal legislation in 2005 and the commissioning of probation directorates in 2006. After adopting the Turkish Penal Code No. 5237 in 2005, the community work sanction was regulated as unpaid and paid employment. With the provision of article 14/4 of Law No. 5402 on Probation and Help Centers and Protection Boards, which was adopted in the same year, the execution of employment was left to the newly established probation directorates. Community work is regulated as an alternative sanction to a short-term prison sentence of 1 year or less in article 50/1/f of the TPC. Community work, which is a relatively new sanction in our country, is not regulated as an independent punishment and an obligation given by the prosecutor at the investigation stage, unlike the legal regulation in the Netherlands. In Turkish law, it may be beneficial to regulate it as an independent penal sanction in addition to imprisonment and fines. Because, in terms of its current legal arrangement, it is almost a "grace". The social acceptance of this sanction as an adequate punishment is necessary for its frequent implementation. However, the more frequent imposition of this sanction, which can break the central position of the prison sentence, also depends on the widening of the application area.

It does not seem possible to provide reliable data on community work decisions as an alternative to short-term imprisonment in Turkey. Because the Turkish Statistical Institute (TUIK) does not make such a distinction when grouping the convictions. The Probation Department of the Ministry of Justice in Turkey has been publishing probation decisions regularly since 2006. According to these data, the number of community work decisions generally increased after 2012. The number of community work decisions was 30 in 2007 and 294 in 2010; Then, it increased to 15,003 in 2012, 96,155 in 2014, and 400,742 in 2021. Important legal regulations regarding community work are effective in this increase. With the amendment dated 05/04/2012, article 105/A was added to Law No. 5275 on the Execution of Penalties and Security Measures, and prisoners were allowed to be released on probation in return for their community work. Then, with the amendment dated 18/06/2014, the provision of converting the unpaid fine to community work was added to the Code of Execution of Penalties and Security Measures numbered 5275 with article 106/3. Thus, the application area of the community work sanction was increased, and the execution of the sanction was left to the Probation Directorates, allowing it to be institutionalized.

In the Netherlands, community work sanction, which was regulated for the first time in 1981, was initially accepted as an alternative to imprisonment for adults. According to the 22c provision of the Dutch Penal Code (DPC), community work consists of the penalty for unpaid work, and convicts can be employed for a maximum of 240 hours. In 1989, community work for adults was accepted as a separate punishment alongside imprisonment and a fine. Penalties under article 9/1-a of DPC; are listed as death penalty, imprisonment, community work and fine. This stand-alone penalty is "unpaid work in the public interest". However, the most important change was the adoption of the community work sanction together with the training order for adults on 1 February 2001. With this regulation in 2001, community work has become a unique sanction that includes more than one obligation, including a work penalty and an education penalty. In this case, the main penalty is the work penalty. However, this penalty can consist of only a work penalty or an education penalty, or it can consist of both. These two separate punishments are gathered under a common roof in the form of work punishment (taakstraf). Therefore, according to this new regulation, it can be decided not only to study, but also to receive training or to follow a learning project as a sanction (DPC art. 77h-2). Considering the aims of reintegrating the convict into society and preventing crime, supporting the community work order with education can be seen as an important gain. In Turkey, as in the Netherlands, it may be beneficial to create the content of the work penalty together with education.

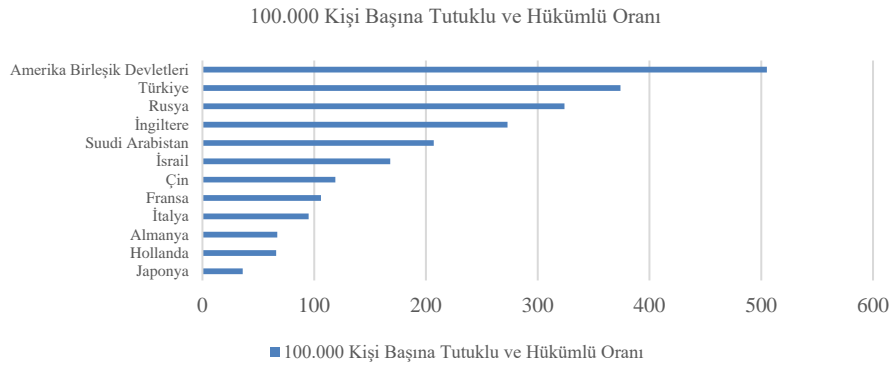
Finally, scientific research conducted in the Netherlands supports that community work sanction is effective in preventing recidivism. These results can be a guide for Turkey. However, it is not possible to say that exactly the same results will be obtained. Therefore, the effectiveness of existing practices in Turkey should be evaluated scientifically. This depends on researchers being able to access official data (police records, justice statistics) more easily, at least as detailed as possible for scientific evaluation. In this research, it is stated that it is not possible to reach even the number of community work decisions given by the court as an alternative sanction. For this reason, the addition of data on community work decisions among alternative sanction types and alternative sanction types in the Justice Statistics published by the Turkish Statistics Institute will contribute to the increase in academic studies in this field.

I. GİRİŞ

Ceza adalet sistemleri, önceleri sadece faili cezalandırmak, toplum ve mağdurun intikam duygularını tatmin etmek ve potansiyel suçluları caydırmak amaçlarını güderken; günümüzde bireyin suç işlemesini önlemek ve faili topluma yeniden kazandırmak amaçlarını hedeflemektedir¹. Bu kapsamda, tarihi süreç içerisinde yaptırım türleri de değişkenlik göstermiş, ölüm cezası ve bedensel cezalar yerini hürriyeti bağlayıcı cezalara bırakmıştır. Günümüzde hapis cezası hâlâ ceza adalet sistemlerinin bel kemiği olmaya devam etmekle birlikte infaz kurumlarındaki doluluk oranları ve hapsedmenin yol açtığı birtakım sakıncalar, cezalandırmayla güdülen amaçların gerçekleştirilmesinde hapsedmenin en uygun yaptırım türü olup olmadığının sorgulanmasını sağlamıştır.

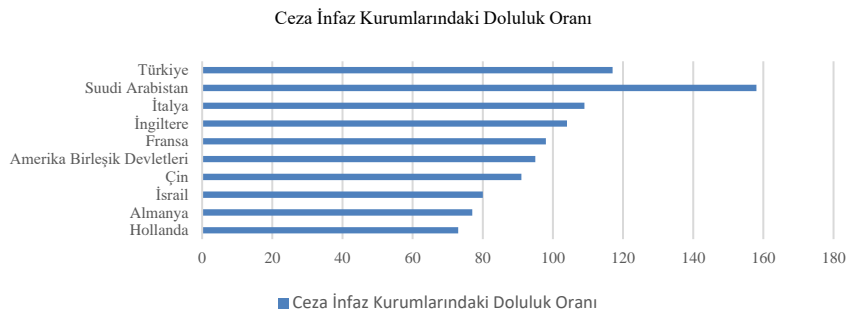
Aşağıda yer alan Şekil 1’de, 2022 yılında 100 bin kişi başına tutuklu ve hükümlü sayılarını içeren hapsedme oranları gösterilmektedir. Amerika’daki hapsedme oranı (incarceration rate), Batı Avrupa ülkelerinin beş ila sekiz katı, Japonya’nın ise neredeyse on dört katıdır. Bununla birlikte Çin, Amerika’dan daha yüksek tutuklu ve hükümlü sayısına sahip olmasına rağmen 100 bin kişide 119 hükümlü ve tutuklu oranı ile ortalama bir Avrupa ülkesinin hapsedme oranına sahiptir. Hollanda’da ise 11 bin 623 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bu bakımdan Hollanda, 100 bin kişide 66 hapsedme oranı ile Avrupa’nın en düşük hapsedme oranına sahip ülkelerinden biridir. Türkiye’de ise 336 bin 315 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bu açıdan Türkiye, 100 bin kişi başına 392 hapsedme oranı ile Avrupa’daki en yüksek hapsedme oranına sahip ülkedir².

Şekil 1: 2022 Yılı Bazı Ülkelerde 100.000 Kişi Başına Tutuklu ve Hükümlü Oranı³

Ülkelerin genel nüfusu dikkate alınarak hesaplanan bu ciddi tutuklu ve hükümlü oranlarına, infaz kurumlarındaki kapasite sorunu da eşlik etmektedir. Şekil 2’de görüleceği üzere, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere Amerika’da ve Asya’da birçok ülkede 2022 yılı itibarıyla mevcut infaz kurumu kapasitesinin üzerine çıkmış durumdadır. Amerika’daki tutuklu ve hükümlü sayısındaki artışa rağmen, infaz kurumlarında kapasite sorununun Avrupa ve Asya’ya nazaran kontrol altına alınabilir boyutta kalışı dikkate değerdir. Bununla beraber, Hollanda’daki ceza infaz kurumları %73 doluluk oranı ile Avrupa’nın kapasite sorunu görece az olan sayılı ülkelerinden biridir. Türkiye ise %117 doluluk oranı ile kapasitenin üzerinde gözükmektedir⁴.

Şekil 2: 2022 Yılı Bazı Ülkelerde Ceza İnfaz Kurumlarındaki Doluluk Oranları

¹ DÖNMEZER, Sulhi Dönmezer/ERMAN Sahir: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Beta Basım, İstanbul 1999; KAYA, Musa: “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Süreci”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XX(3), 2016, s.258.

² World Prison Brief, Highest to Lowest- Prison Population Rate, http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All, (Erişim: 20.10.2022).

³ Şekil 1 ve Şekil 2, “World Prison Brief” adresinde yer alan veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. World Prison Brief, Highest to Lowest- Prison Population Rate, http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All, (Erişim: 20.10.2022).

⁴ World Prison Brief, Highest to Lowest- Prison Population Rate, http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All, (Erişim: 20.10.2022).

İnfaz kurumlarındaki kapasite sorunu karşısında, hapsedmenin sınırlandırılması ve seçenek yaptırımlara hükmedilmesi eğilimi güç kazanmaktadır⁵. 1960'lardan itibaren cezanın faydacı amacının ön plana çıkması, hürriyeti bağlayıcı cezadan beklenen faydanın görülememesi ve infaz rejimlerinde suçlunun iyileştirilmesi ve topluma kazandırılmasının zorunlu kıldığı değişiklikler başka yaptırım türleri arayışını ortaya çıkarmıştır⁶. Hapishanelerin hoşgörüsüz bir okul, iç karartıcı bir atölye⁷, adeta bir suç okulu gibi etkide buldukları ifade edilmiştir. Geline bu noktada, hapis cezasının tamamen kaldırılmasının mümkün olmadığı kabul edilmiş, fakat bu cezanın, son çare olarak düşünülmesi, imkân olan her halde hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi yolu önerilmiştir. Seçenek yaptırımlardan daha iyi bir çözüm de henüz bulunamamıştır. Hapis cezasının verilmesinin ağır, diğer mevcut yaptırımların da hafif olarak kabul edildiği durumlarda bir ara yaptırım olarak öne çıkan "kamuya yararlı bir işte çalıştırma" ise hapsedmenin sebep olduğu birçok sorunu çözebilecek yapıda görünmektedir.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırmada, hükümlü evinde kalmaya, okula veya işine gitmeye devam edebilmektedir. Kalan zamanlarında bir kamu kurumunda veya bazı kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda ücretsiz olarak çalıştırılmaktadır⁸. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma, ilk ortaya çıktığında, infaz kurumlarının kapasite sorunu nedeniyle hapis cezasının yanında müstakil bir yaptırım türü olarak düşünülmesine rağmen zamanla hem hapis cezasına alternatif hem de ödenmeyen para cezalarından çevrilen hapis cezasının yerine uygulanmaya başlanmıştır⁹. Kamu yararına çalıştırma, yakın dönem cezalandırma politikaları içinde en başarılılardan biri olarak gösterilmektedir. Bu başarı, bir ara yaptırım olabilesine dayanmakla birlikte¹⁰, bunun dışında, kamuya yararlı bir işte çalıştırma ile elde edilebilecek birçok fayda gösterilebilir:

1. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma, mahkûmu ceza infaz kurumunun dışında tutmaktadır. Dolayısıyla infaz kurumlarındaki kapasite sorununun önüne geçilebilir ve hapsedmenin ortaya çıkaracağı masrafları büyük oranda azaltabilir¹¹.
2. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma ile fail sebep olduğu zararı topluma ödemektedir. Bunu edilgen bir şekilde değil, etken bir şekilde yapmaktadır¹².
3. Hükümlü, hapsedmenin neden olduğu savunmasızlık, güvensizlik, iş bulma ve mesleği başarmayı engelleyici negatif psikolojik etkilerden korunabilmektedir. Yani çalışma sadece bir kazanç veya beceri sağlamamakta; aynı zamanda bir tedavi aracıdır. Boş zaman suçlulukta önemli bir faktördür ve hükümlünün boş zamanlarının bu şekilde doldurulması, bedeninin hareket edip zihninin bu konuyla meşgul edilmesi, tedirgin edici düşüncelerden uzaklaştırılmasını sağlar¹³.
4. Suçlunun ailesi ve sosyal çevresi ile olan ilişkisi kesilmemektedir. Hükümlü, ailesinden, çevresinden ve sosyal hayatından mahrum kalmamaktadır. Böylece mümkün olan en geniş ölçüde damgalanmanın önüne geçilebilir¹⁴.
5. Hükümlünün hapishanede maruz kalabileceği suçlardan korunması, yeni suç tipleri ile tanışması ve onları normalleştirmesinin önüne geçilebileceği de öngörülmektedir.

Bununla beraber, kamu yararına çalıştırma Avrupa'da ilk kez 1972 yılında İngiltere ve Galler'de hukuki olarak düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi tarafından 1975 yılında yayınlanan raporda, hapis cezasına seçenek olarak bazı yaptırımlar konusunda daha fazla inceleme yapılması istenilerek ekonomik yaptırımların hürriyeti bağlayıcı cezalara seçenek olabileceği ileri sürülmüştür¹⁵. Bu süreçle birlikte Hollanda'da 1981, Fransa, İrlanda ve Danimarka'da 1982, Portekiz'de 1983, Norveç'te 1984 yılında kamu yararına çalışma yaptırımı mevzuatta yerini almıştır¹⁶. Ülkemizde kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın kökleri Osmanlı Devleti'ndeki kürek ve pranga cezalarına dayanmakla birlikte 2005 yılında Türk ceza mevzuatında yaşanan değişikliklere ve 2006 yılında denetimli serbestlik müdürlüklerinin faaliyete geçmesine kadar dikkate değer bir gelişme yaşanmamıştır¹⁷.

Bu çalışmada, kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın öncelikle Hollanda'daki hukuki düzenlemesi, infazın nasıl yapıldığı ve sonuçları değerlendirilecek; ardından Türk Hukuku'ndaki mevcut durum izah edilecektir. Karşılaştırmak üzere Hollanda örneğinin seçilmesinin iki nedeni bulunmaktadır. İlki, 2001 yılında Hollanda Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikten sonra, kamu yararına çalıştırmanın müstakil ve kendine has bir yapıya bürünmüş olmasıdır. Nitekim Hollanda'nın aksine, Türkiye'de kamuya yararlı bir

⁵ ERDEM, Mustafa Ruhan: "Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler", İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu, Başkent Üniversitesi, Öz-Özen Matbaa, Ankara 1993, s.194; İNCE, Hüseyin: Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, s.109.

⁶ ÇİÇEK, Mustafa: Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Olarak Sunulan Yaptırımların Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aralık 2009, s.59; GÖKTEPE, Kaya: Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımı ve Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımının Tarihsel Gelişim Süreci, TAAD, 10(37), Ocak 2019, s.236.

⁷ FOUCAULT, Michel: Hapishanelerin Doğuşu, Çev. M.Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara 1992, s.292.

⁸ İNCE, s.111.

⁹ IVOR, Gill Mc/BEYENS, Kristel/BLAY, Ester/BOONE, Miranda: "Belçika, Hollanda, İskoçya ve İspanya'da Kamu Yararına Çalışma (Karşılaştırmalı Değerlendirme)", Çev. Burhan Alıcı, Küresel Bakış, 2(6), 2012, s.93.

¹⁰ BOONE, Miranda: Only for minor offences: Community service in the Netherlands, European Journal of Probation, University of Bucharest, 2 (1), 2010, s.36; IVOR ve diğerleri, s.94.

¹¹ AVCI, Mustafa: Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler, İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1994, s.113.

¹² MADEN, Mehmet: Hapis Cezasına Seçenekler, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s.210.

¹³ AVCI, s.113.

¹⁴ DEMİRBAŞ, s.473.

¹⁵ GÖKTEPE, s.237.

¹⁶ GÖKTEPE, s.237.

¹⁷ Kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın tarihi gelişim süreci hakkında bkz. GÖKTEPE, s.229; KAYA, 2016.

işte çalıştırma, müstakil bir ceza veya savcının hükmedebileceği bir yükümlülük olarak düzenlenmemiştir. İkincisi ise, bu yaptırımın sonuçlarının ülkede ampirik olarak test edilmiş olmasıdır. Yapılan bilimsel araştırmalar, kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının suçun tekerrürünün önlenmesinde etkili olduğunu destekler niteliktedir. Bu bakımdan çalışmada, kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın Hollanda'daki uygulaması ve sonuçlarının, Türkiye için yol gösterici olup olamayacağı tartışılacaktır.

II. KAMUYA YARARLI BİR İŞTE ÇALIŞTIRMA

A. Hollanda

1. Hukuki Düzenleme

Hollanda'da ilk kez 1981 yılında hukuki olarak düzenlenen kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı; ilk başta yetişkinler için hapis cezasına seçenek olarak kabul edilmiştir¹⁸. Hollanda Ceza Kanunu (HCK) 22c hükmüne göre, kamu yararına çalıştırma, ücretsiz çalışma cezasından ibaret olup en fazla 240 saate kadar hükümlü çalıştırılabilir. Fakat bu kanuni düzenleme yapılmadan evvel, aslında pilot uygulamaları başlatılmıştır¹⁹. 1974 yılında ceza adalet sistemindeki yaptırımları geliştirmek üzere bir komite kurulmuştur ve 1980 yılında bu komitenin önerileri doğrultusunda çeşitli bölge mahkemeleri nezdinde çalıştırma cezası ile ilgili araştırmalar yapmak üzere Adalet Bakanlığı özel bir komisyon görevlendirmiştir. 19 bölge mahkemesinde yapılan araştırmalar ve uzmanlarla yapılan görüşmelerin sonunda, 1981 yılında 8 bölge mahkemesi bünyesinde kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararları verilmeye başlanmıştır²⁰.

Kısa bir süre sonra, 1989 yılında yetişkinler için kamuya yararlı bir işte çalıştırma hapis ve adli para cezasının yanında müstakil bir ceza olarak kabul edilmiştir²¹. HCK m.9/1-a hükmünde cezalar; idam, hapis, kamuya yararlı bir işte çalıştırma ve adli para cezası olarak sayılmıştır. Bu müstakil ceza, kamuya yararlı ücretsiz çalışmadır. Başka bazı ülkelerde de (İngiltere, Belçika gibi) Hollanda örneğinde olduğu gibi uygulamadaki tecrübe ve birikimin ardından benzer bir hukuki sürecin takip edildiği belirtilmelidir²².

Fakat asıl önemli değişiklik, 1 Şubat 2001 tarihinde kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın, yetişkinler için eğitim emri ile birlikte uygulanmasının kabul edilmiş olmasıdır. 2004 yılından itibaren ise bu düzenleme çocukları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu durumda temel ceza, çalışma cezasıdır. Ancak bu ceza; sadece çalışma ya da eğitim emrinden oluşabileceği gibi, her ikisinin birleşiminden de oluşabilmektedir²³. Bu iki müstakil yaptırım, çalışma cezası (task sentence/taakstraf) şeklinde ortak bir çatıda toplanmaktadır. Dolayısıyla bu yeni düzenlemeye göre, sadece çalışmaya değil, eğitim alınmasına ya da bir öğrenme projesini takip edilmesine de bir yaptırım olarak karar verilebilmektedir (HCK m.77h-2). Bu durumda kamuya yararlı bir işte çalıştırma cezası üç şekilde olabilir. Birincisi, hükümlünün sadece ücretsiz bir işte çalıştırmasına veya suçtan kaynaklanan zararın giderilmesi için bir işin yaptırılmasına karar verilebilir. İkincisi, bir eğitim alınmasına ya da bir eğitim projesini takip etmesine karar verilebilir. Üçüncüsü ise hem bir işte çalıştırmasına hem de bir eğitim alınmasına birlikte karar verilebilir. 2001 yılındaki bu düzenlemeyle, kamuya yararlı bir işte çalıştırma, çalışma cezası ve eğitim cezası olmak üzere birden fazla yükümlülüğü içeren kendine has bir yaptırım haline gelmiştir (HCK m.77-h). Eğer hükümlü, çalışmayı yerine getirmese, her iki saatlik çalışma için bir gün hapsedilmesi mümkündür²⁴. Çalışmanın yerine getirilmemesi nedeniyle hükümlünün hapsedilmesi en az bir gün en fazla dört ay sürebilir (HCK 22-d).

2001 yılında yapılan değişikliğin bir diğer önemli yönü, kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya hem hâkimin hem de savcının hükmedebilmesidir²⁵. Hâkim, en fazla 240 saati kamu yararına çalıştırma olmak üzere, eğitim emri ile birlikte toplamda 480 saate kadar bu yaptırma hükmedebilmektedir. Çocuklar için ise bu süre en fazla 120 saate kadar verilebilir. Eski düzenlemede, hâkimin yaptırılacak işin içeriğini de belirlemesi gerekirken; 2001 yılından itibaren, hâkim sadece işin doğasını ve eğitimin türünü belirlemekte, denetimli serbestlik merkezi ise işin görüleceği ve eğitimin verileceği kuruma karar vermektedir²⁶.

Hollanda'da hâkimin hükmedeceği kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararında sanığın rızası aranmamaktadır. Özellikle risk değerlendirme sistemi ile hüküm öncesi aşamada hazırlanan sosyal araştırma raporları, rızanın alınmamasının ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçları asgari seviyede tutmaya çalışmaktadır²⁷. Hâkim tarafından hükmedilen kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı, bir yıl içinde infaz edilmelidir. Savcı bu sürenin bir yıl daha uzatılmasını isteyebilmektedir²⁸.

Hollanda'da savcı da kamu davasını açmak yerine uzlaşma görüşmeleri sırasında kamuya yararlı bir işte çalıştırma teklif edebilir. Savcının karara hükmedilebilmesi şüphelinin kabulüne bağlıdır. Eğer şüpheli bunu kabul ederse, bağımsız bir hâkim önüne çıkma hakkından feragat eder. Savcı en fazla 60 saate kadar ücretsiz çalışmaya hükmedebilir (HCK m.77f-2). Şüphelinin bu teklifi kabulünden itibaren, eğer ceza sadece çalışmadan oluşuyorsa 4 ay içinde infazın gerçekleştirilmesi gerekir. Fakat çalışmanın yanı sıra bir eğitime de hükmedildiyse bu durumda 6 ay içinde tamamlanması gerekir. Savcı, gerekli görürse bu süreyi 6 ay daha

¹⁸ BOONE, s.22,23.

¹⁹ IVOR ve diğerleri, s.89.

²⁰ SPAANS, 1998.

²¹ BOONE, s.23.

²² ALICI, s.160.

²³ ALICI, s.141.

²⁴ BOONE, s.25.

²⁵ BOONE, s.29.

²⁶ BOONE, s.29.

²⁷ ALICI, s.148.

²⁸ BOONE, s.24.

uzatılabilir. Savcının kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verebileceği suçlar, genellikle trafik suçları, lisanssız avlanma, dükkândan yapılan görece küçük hırsızlıklardır²⁹.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının hükmedilemeyeceği suçlar ise HCK m.22b/1 hükmünde düzenlenmektedir. Hükme göre; altı yıl veya daha fazla hapis cezası ile cezalandırılan ve mağdurun vücut bütünlüğünü ciddi şekilde ihlal eden, Kanun'un 181, 240b, 248a, 248b, 248c ve 250. maddelerinde tanımlanan suçlardan birini işleyenler hakkında bu yaptırıma hükmedilemez. Ayrıca hükümlü, beş yıl içinde benzer bir suçtan kamuya yararlı bir işte çalıştırma cezasına çarptırılmış ve cezası infaz edilmişse ikinci işlediği suçta çalıştırma yaptırımına hükmedilemez (HCK m.22b/2).

Bununla birlikte, Hollanda'da kamuya yararlı bir işte çalıştırma yasağı ile alakalı yakın zamanda önemli değişiklikler de yapılmıştır. İlki, cinsel suçlarda ve şiddet suçlarında bu yaptırıma hükmedilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca 2021 yılında yapılan değişiklikle asayiş ve güvenliğinin sağlanması bakımından kamu görevi yürüten kişilere karşı işlenen şiddet suçları da kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırım yasağı kapsamına dahil edilmiştir. İkincisi, mükerrerler için bu yaptırıma hükmedilmesinin çok istisnai durumlarda mümkün kılınmasına yöneliktir. Hâkimler ve uzmanlar bu yasa değişikliği tasarısını ciddi şekilde eleştirmektedir. Çünkü tasarının, bilimsel verilerle destekleniş yetersiz bulunmaktadır. Ayrıca özgürlüğü bağlayıcı cezanın yanında önemli bir yeri olan bu yaptırımın sonuçlarının daha fazla araştırılması ve tartışılması gerektiği düşünülmektedir³⁰.

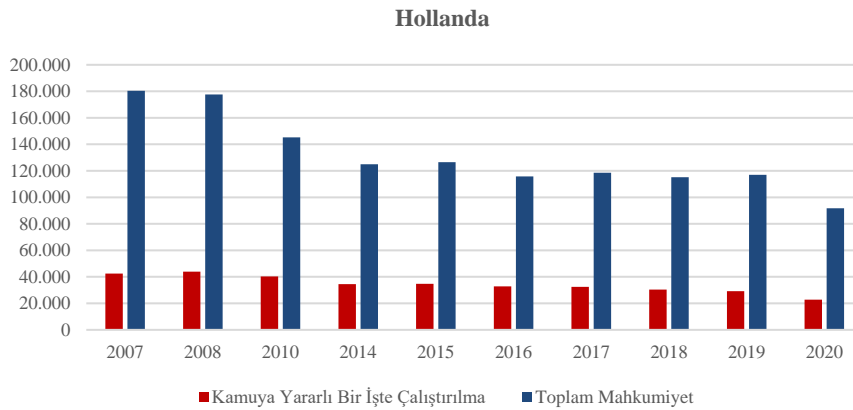
2. Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımına İlişkin Bilgiler

a. Karar Oranı

Hollanda'da kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı, yaklaşık 40 yıldır uygulanmaktadır. 1995 yılında, ceza mahkemelerinde verilen kararların %15'i kamuya yararlı bir işte çalıştırma iken; 2006 yılında bu oran %30'a yükselmiştir³¹. 2000 ile 2008 yılları arasında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararlarının sayısı ikiye katlanırken, 2010 yılından itibaren karar sayılarında bir miktar düşüş yaşanmıştır³². Bu düşüşte, medyada dile getirilen ve toplumun bir kısmında taraftar bulan çalışma cezasının bazı kategorideki suçlara çok hafif gelmesi eleştirileri etkili olduğu ifade edilmektedir³³. Nitekim şiddet suçlarında ve cinsel suçlarda çalıştırma yaptırımına hükmedilmesi yasağını öngören değişiklik tasarısından yukarıda bahsedilmiştir.

Bununla birlikte, korona virüsünün yol açtığı pandemi önlemlerinin bir sonucu olarak, 2020 yılında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararlarının sayısında önemli bir azalma olduğu görülmektedir. 2018 yılında 33.390 çalıştırma kararı verilirken, 2020 yılında toplam 22.810 kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmiştir. Buna rağmen bu sayı, ceza mahkemesinde verilen toplam mahkûmiyet kararlarının %25'ini oluşturmaktadır. 2020 yılında en fazla hapis cezası (29.000) verilirken, ikinci sırada kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı (23.000) verildiği de belirtilmelidir. 2020 yılında çocuklara verilen cezaların %68'i kamuya yararlı bir işte çalıştırmadır, sadece %27'si hapis cezasıdır. Aşağıda yer verilen şekil 3'te 2007-2020 yılları arasında ceza mahkemelerince verilen kamuya yararlı bir işte çalıştırma cezalarının ve toplam mahkûmiyet kararlarının sayıları gösterilmektedir³⁴.

Şekil 3: Hollanda'da Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Kararlarının Sayısı³⁵

b. Kararın İnfazı ve Çalıştırılan İşler

Kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın ne şekilde yerine getirileceğine Savcılık karar verir (HCK m.22e). Kararın infazı ve denetimi, yetişkinler için Denetimli Serbestlik Merkezi tarafından yapılmaktadır. Çocuklar için ise denetimli serbestlik hizmeti Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yönetilir. Savcılık,

²⁹ BOONE, s.30.

³⁰ BOONE, s.26.

³¹ BOONE, s.32.

³² IVOR ve diğerleri, s.90.

³³ IVOR ve diğerleri, s.96.

³⁴ StatLine, Vervolging en berechting misdrijven; persoonsgegevens, <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83944NED/table>, (Erişim: 7.11.2022).

³⁵ Şekil 3, "StaatLine" adresinde yer alan veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. StatLine, Vervolging en berechting misdrijven; persoonsgegevens, <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83944NED/table>, (Erişim: 7.11.2022).

çocuğun kamuya yararlı bir işte çalıştırması kararının ne şekilde yerine getirildiği hakkında Kurumdan bilgi alabilir, iş birliği talep edebilir ve bu konuda gerekli talimatları verebilir (HCK m.77o).

Denetim Serbestlik Merkezi vakıf yapılanmasına sahiptir ve hükümlülerin özelliklerine göre kategorize edilmelerini sağlayan üç farklı denetimli serbestlik kurumu bulunmaktadır. İlki, bağımlı hükümlülerin çalıştırmasından; ikincisi evsiz hükümlülerin çalıştırmasından ve üçüncüsü ise bu iki kategori dışındaki tüm hükümlüler için kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infazından sorumludur³⁶. Adalet Bakanlığı'na bağlı bu kurumlar, diğer alternatif yaptırımlarda olduğu gibi kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın infazının gerçekleştirilmesinden de sorumludur.

Kamuya yararlı bir iş yaptırımının infazı dört aşamada gerçekleşmektedir. İlk olarak, hâkimin ve Kovuşturma Servisi'nin kararı Denetimli Serbestlik Merkezi'ne gelir ve hükümlü, başta belirtilen üç merkezden kendisine uygun olan merkeze yerleştirilir. İkinci olarak, hükümlü, denetimli serbestlik merkezinde görüşmeye alınır ve denetimli serbestlik görevlilerinin hükümlüyü tanımlamaları sağlanır. Üçüncü adımda, hükümlü çalışması için kendisine uygun bir projeye yerleştirilir, çalışırken desteklenir ve gözlem altında tutulur. Son adımda ise kamuya yararlı bir iş bittikten sonra olumlu veya olumsuz bir rapor hazırlanarak denetimli serbestlik memurları tarafından savcılığa gönderilir ve yaptırımın infazı tamamlanır³⁷.

Çalıştırma, kamu kurum ve kuruluşlarında veya özel kurum ve kuruluşlarda yapılmaktadır. Hükümlüler genellikle sağlık, çevre, sosyal ve kültürel işlerde çalıştırılmaktadır. Araştırmalar hükümlülerin en fazla bahçe düzenlemesi, temizlik ve mutfak işlerinde çalıştırıldığını ortaya koymaktadır. Madde bağımlılığı olan veya cinsel suçlardan hüküm giyen failler ise genellikle grup projelerinde çalıştırılmaktadır.

Bununla birlikte, korona virüsünün yol açtığı pandemi önlemleri nedeniyle kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilen hükümlülerin çok az bir kısmı işe yerleştirilebilmiştir. Bu nedenle 2019 yılında 33.000, 2020 yılında ise sadece 17.000 karar infaz edilebilmiştir. Bu sayı, 2010 yılında 35.000 üzerindedir. Pandemi sürecinde kararların eğitim tedbiri bölümünün ise dijital olarak gerçekleştirildiği belirtilmektedir³⁸.

c. Hükümlü Profili

Polis Teşkilatı (Criminaliteit en Rechtshandhaving) Adalet Departmanı'nın periyodik yayınladığı verilere göre, 2020 yılında kamuya yararlı bir işte çalıştırılan hükümlülerin %89'u erkek, %11'i kadın hükümlülerden oluşmaktadır³⁹. Bununla birlikte, çalıştırılan hükümlülerin yarısı 25-45 yaş aralığında iken, sadece %10'u çocuktur. Ayrıca kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilen hükümlülerin üçte biri Hollanda doğumludur. Sadece dörtte birini göçmenlerin oluşturduğu hükümlülerin, %3,8'i Hint Adalarından, %3,4 Fas'tan, %3,4 Türkiye'den, %4,5 ise Güney Amerika'dan gelmiştir⁴⁰. Göçmen kişilerin kamu yararına çalıştırma kararları içerisinde oranlarının düşük olduğu, fakat hapsedilenler içerisinde ise oldukça yüksek olduğu bildirilmektedir. Bunun nedeni, çalıştırma kararı için milli dilin yeterli düzeyde konuşulması yeteneğinin aranıyor olması gösterilmektedir⁴¹.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırılan hükümlülerin işledikleri suç tiplerine ilişkin istatistikler ise ilgi çekicidir. 2020 yılında çalıştırılan hükümlülerin neredeyse yarısı (yaklaşık %41) mal varlığına karşı bir suç işlerken, %24'ü şiddet veya cinsel suç işlemiştir⁴².

3. Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırmanın Etkililiğinin Değerlendirilmesi

Hollanda'da kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın etkililiğini ele alan bilimsel araştırmalar sadece suçun tekrarrünün önlenmesini incelemiştir. Fakat kamuya yararlı bir işte çalıştırma cezası alan hükümlüler ile hapis cezası alan hükümlülerin birbirinden farklı özelliklere sahip kişiler olması nedeniyle suçun tekrarrünün önlenmesi noktasında karşılaştırma yapmak da oldukça zordur. Yapılan çalışmaların güvenilirliği, araştırmalarda kullanılan metoda bağlıdır ve en güvenilir sonuçlar, *rastgele kontrol gruplu* (randomized controlled trial) araştırmalardan elde edilmektedir. Fakat Hollanda'da bugüne kadar çalıştırma yaptırımının etkililiğini bu metodla değerlendiren herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Buna rağmen yürütülen ampirik çalışmaların sonuçları cesaret vericidir⁴³.

1999 yılında yayınlanan bir araştırmada, çalışma cezası alan mahkûmların yeniden suç işleme oranları resmi istatistiklere göre hesaplanmıştır. Kamuya yararlı bir işte çalışan kişiler infazdan sonra 7 yıl boyunca takip edilmiş ve yeniden suç işleme oranlarının %50 olduğu görülmüştür⁴⁴. Fakat bu çalışma, bir kontrol grubuna sahip olmadığı için sonuçlarının güvenilir olduğu söylenemez⁴⁵.

³⁶ BOONE, s.30.

³⁷ BOONE, s.30-31.

³⁸ Criminaliteit en rechtshandhaving 2020, Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum, Chaier 2021-22, WODC, <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3112/Cahier-2021-22-volledige-tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim: 07.11.2022), s.82.

³⁹ Criminaliteit en rechtshandhaving 2020, Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum, Chaier 2021-22, WODC, <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3112/Cahier-2021-22-volledige-tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim: 07.11.2022), s.82.

⁴⁰ BOONE, s.33.

⁴¹ IVOR ve diğerleri, s.99.

⁴² Criminaliteit en rechtshandhaving 2020, Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum, Chaier 2021-22, WODC, <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3112/Cahier-2021-22-volledige-tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim: 07.11.2022), s.74.

⁴³ IVOR ve diğerleri, s.103.

⁴⁴ BOONE, 2010, s.35.

⁴⁵ Bilimsel araştırma sonuçlarının güvenilirliği ile alakalı olarak bakınız: WELSH, B. C./FARRINGTON, D. P.: Evaluating the economic efficiency of correctional intervention programmes, G. A. Bernfeld, D. P. Farrington & A. W. Leschied (eds.), Offender

Wermink ve arkadaşlarının 2010 yılında yayınladıkları araştırmanın sonuçları ise dikkate değerdir. Çünkü bu çalışmada “propensity score matching” olarak adlandırılan, karşılaştırılacak olan gruplar arasında önceden olabilecek farklılıkları (yaş, cinsiyet, önceki suç kaydı, işlenen suç tipi gibi) nazara alan bir metod kullanılmıştır. 1997 yılında, 18-50 yaşları arasında kamuya yararlı bir işte çalıştırma ve en fazla 6 aya kadar hapis cezası alan mahkûmlar 96 ay boyunca takip edilmiştir. Bu çalışmada, çalıştırılan kişilerin hapis cezası verilen hükümlülere göre yeniden suç işleme oranlarının daha düşük olduğu ortaya koyulmuştur. Mahkûmiyetin verildiği ilk yıldan itibaren, çalıştırılan kişilerin mal varlığına karşı suçlarda yeniden suç işleme oranları %67’den %60’a düşmüştür. Bu kişiler sekiz yıl boyunca takip edilmiş ve sekiz yılın sonunda kamu yararına çalıştırma kararı verilen hükümlülerin suç işleme oranlarının %50 düştüğü tespit edilmiştir⁴⁶.

Sonuç olarak, Hollanda’da yapılan araştırmalar, kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın kısa süreli hapse nazaran özel caydırıcılık açısından daha etkili olduğunu destekler niteliktedir. Fakat bu farkın küçük bir oranda kaldığı da belirtilmelidir. Bununla birlikte, Hollanda’da kamuya yararlı bir işte çalıştırma, ceza infaz kurumlarındaki kapasite sorununa ve hapis cezasının kullanımının azaltılmasına yönelik olarak kabul edilmesine rağmen hapsedme oranlarının da düşmediği⁴⁷; hatta 1995-2003 yılları arasında kısa süreli hapis cezası verilen kararlarının arttığı da belirtilmektedir⁴⁸. Korona virüsünün yol açtığı pandemi sürecinde kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı kapsamında hükümlülerin işe yerleştirilmelerinde yaşanan güçlükler nedeniyle kararların infazından sorunlar yaşanmıştır. Bu süreçte, yaptırım eğitim cezası bölümü dijital olarak yürütülmekle birlikte çalışma cezası bölümünün askıya alındığı görülmektedir. Tüm bu süreçte, araştırma sonuçları kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının, hapis cezası verilmesinin ağır, para cezasının ise hafif kalacağı durumlarda bir ara yaptırım olarak tatmin edici olduğunu göstermektedir⁴⁹.

B. Türkiye

1. Hukuki Düzenleme

1926 tarihli mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 22. maddesinde, hafif hapis cezasını gerektiren suçlardan ceza alanların imalat, bayındırlık ve temizlik gibi işlerde çalıştırılabileceği belirtilerek kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya yer verilmiştir⁵⁰. 22. maddede hafif hapis cezasına alternatif olarak düzenlenen çalıştırma, 19. maddede ise para cezasının ödenmemesi halinde hükmedilen bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Fakat 1965 tarihli 647 sayılı Ceza İnfaz Kanunu’nun 4. maddesi ile Türk Ceza Kanunu’nun 22. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Hükme göre, “altı ayı geçmemek üzere devlet, belediye hizmetlerinde, iktisadi devlet teşekküllerinde çalıştırma” kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek bir yaptırım olarak düzenlenmiştir. 1973 yılında ise 1712 sayılı Kanun’la bu yaptırımın uygulama olanağının bulunmadığı gerekçesiyle hükümden çıkarıldığı görülmektedir⁵¹. Hükümlülerin kişiliğine ve sosyal durumlarına uygun iş yerinin sağlanmasındaki zorluklar nedeniyle tedbirin kanundan çıkarılması doktrinde eleştirilmiştir⁵². Dolayısıyla 765 sayılı Kanun döneminde kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının yapılan bu kanuni değişiklikler nedeniyle uzun ömürlü olmaması yaptırımın kayda değer bir şekilde uygulanamamasına neden olmuştur⁵³.

2005 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı ücretsiz ve ücretli⁵⁴ çalıştırma şeklinde düzenlenmiş ve aynı yıl yürürlüğe giren 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu (DSYMK) m.14/4 hükmü ile çalıştırmanın infazı, yeni kurulan denetimli serbestlik müdürlüklerine bırakılmıştır⁵⁵. Kamuya yararlı ücretsiz çalıştırma yaptırımı, TCK’nın 50. maddesinin birinci fıkrasının f bendinde seçenек tedbir olarak düzenlenmiştir. Nitekim TCK m.49’da “Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır” denildikten sonra m.50/1’de kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın hukuki niteliği ve koşulları şu şekilde gösterilmiştir:

Rehabilitation in Practice: Implementing and Evaluating Effective Programs, Chichester UK 2001, s.50; Türkçe bir kaynak için bkz. TOPÇUOĞLU, Tuba: “Türkiye’de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Etkinliğinin Bilimsel Olarak Değerlendirilmesi”, Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Sempozyumu, 8-10 Aralık 2015, s.4-5.

⁴⁶ WERMINK ve diğerleri, 2009.

⁴⁷ BOONE, s.36.

⁴⁸ IVOR ve diğerleri, s.93.

⁴⁹ BOONE, s.36.

⁵⁰ Madde 22: “Kanun’un tayin ettiği ahvalde hafif hapis cezası bazı imalathanelerde veya nafia ve belediye işlerinde kullanılmak suretiyle de icra ettirilebilir. Eğer mahkûm cezanın icrası için hazır bulunmaz veya hizmetten kaçınırsa hafif hapis cezası alelusul mevkii mahsusunda ikmal ettirilir.” bkz. 13/03/1926 Tarih ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu.

⁵¹ ERDEM, s.211.

⁵² İÇEL, Kayhan: “Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Olan Müesseselerdeki Gelişmeler ve Türk Ceza Sisteminin Bu Yönden Değerlendirilmesi”, Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanunu’nun 50. Yılı ve Geleceği Sempozyumu 22-26 Mart 1976), İstanbul 1977, s.331.

⁵³ GÖKTEPE, s.252.

⁵⁴ Ücretli çalıştırma, çalışma konumuz dışında olup çeşitli yasal düzenlemeleri barındırmaktadır. İlki, TCK m.51/4/b gereği cezası ertelenen hükümlünün bir meslek veya sanat sahibi olabilmesine yönelik deneme süresi içerisinde, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasını içermektedir. İkincisi, ücretli çalıştırma yaptırımı 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 231. maddesinin 8. fıkrasının (b) bendi gereğince hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi hâlinde kişinin sanat ve meslek sahibi edindirilmesine yönelik uygulamadır. Üçüncüsü de yine sanat ve meslek edindirmeye yönelik olarak 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 107/7. maddesinde düzenlenmiştir.

⁵⁵ GÖKTEPE, s.252.

“Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre; f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya, çevrilebilir.”

Bununla birlikte, seçenek tedbirlerin hukuki niteliğinin ne olduğu kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Doktrinde bu seçeneklerin, “ceza”, “tedbir” ve “güvenlik tedbiri” olmak üzere farklı şekillerde nitelendirildiği görülmektedir. Adli para cezası dışındaki seçenek yaptırımları “güvenlik tedbiri” olarak kabul edenler olduğu gibi, sadece “tedbir” olarak kabul edenler de bulunmaktadır. Yine adli para cezası ve kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın birer ceza olup, diğer seçenek yaptırımların ise birer tedbir mahiyetinde olduğu da bir diğer görüştür⁵⁶.

TCK m.50’deki “seçenek yaptırım” ifadesi, asıl cezanın hapis cezası olduğunu, bir başka ifadeyle merkeze hapis cezasının konulduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, seçenek yaptırımın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde hapis cezasının kısmen veya tamamen infaz edilmesi bu yaptırımların “seçenek” olduğunu teyit etmektedir (TCK m.50/6). Maddenin 5. fıkrasında da “Uygulamada asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbirdir.” denilmektedir. Bu bakımdan, kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın, toplum içinde cezanın infazını sağlayan bir “tedbir” hükmünde olduğu ileri sürülmüştür⁵⁷. Bununla birlikte, her ne kadar kanunda “tedbir” ifadesi kullanılsa, açıkça güvenlik tedbiri denilirse de ceza hukuku yaptırımları cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden oluşmaktadır. Kanunda ceza olarak, hapis cezası ve adli para cezası düzenlendiği (TCK m.45) için bu yaptırımların güvenlik tedbiri olduğu sonucuna da varılabilir⁵⁸. Nitekim bu görüş, kanunilik ilkesi gereğince başkaca bir ceza türü üretilemeyeceğine dayanmaktadır⁵⁹. Doktrinde hapis cezasının infaz kurumunda değil de toplum içinde infaz edilmesine imkân veren söz konusu seçeneklerin, tedbir veya güvenlik tedbiri olmadığı, aslında bir yükümlülük olduğu da ileri sürülmüştür⁶⁰.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (DSHY) m.65/1’de kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın bir seçenek yaptırım olduğu ifade edilmiş, aynı maddenin 2. fıkrasında ise ceza niteliğinde olduğuna işaret edilmiştir. Kanaatimizce, suça karşılık olarak uygulanan bir yaptırımın türünün ne olduğuna karar verilirken, yaptırımın uygulanma şekline ve cezanın amacını gerçekleştirme işlevine de bakılmalıdır. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma ise düzenlenişi itibariyle cezaya yaklaşmaktadır. Zira kamuya yararlı bir işte çalıştırma da tıpkı cezalar gibi suçun karşılığı olarak, olumsuz bir değer yargısı içermekte ve yoksun kılıcı bir yaptırım olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçenek yaptırımların ihlale karşı bir tepki, karşılık yani ceza olduğu düşünülebilir⁶¹. Bu kapsamda cezanın ayırt edici özelliği olarak suç işleyeni bazı yoksunluklara tabi kıldığı ve toplumun söz konusu davranışı onaylamadığı söylenebilir. Fakat kanunilik ilkesi gereğince kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın, bir ceza türü olarak (TCK m.45) değil kısa süreli hapis cezasına seçenek (TCK m.50) olarak düzenlendiği de belirtilmelidir. Seçenek yaptırımları düzenleyen TCK m.50’ye, Kanun’un ikinci kitap üçüncü kısım birinci bölüm “cezalar” başlığı altında yer verilmesi, güvenlik tedbirlerinin ise bunlardan ayrı olarak ikinci bölümde düzenlenmesi hususu da dikkate alındığında sistematik yorum gereği söz konusu seçenek yaptırımların güvenlik tedbiri olarak kabul edilmesinin de mümkün olmadığı ifade edilmelidir⁶². Bununla beraber seçenek yaptırımların, bağımsız değil, hapis cezasından çevrilmekle uygulanan “ikincil” bir yaptırım türü olması yerine karşılaştırmalı hukukta olduğu gibi hapis cezası ve adli para cezası yanında müstakil bir ceza türü olarak da düzenlenmesi de önem arz etmektedir⁶³. Bu nedenle TCK m.45’in yeniden ele alınarak seçenek yaptırımların da birer ceza olarak kabul edilmesi gerekir.

2. Koşulları

a. Mahkemenin Takdir Hakkı

Hükme göre, mahkeme kısa süreli hapis cezasını kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya çevirip çevirmeme konusunda takdir hakkına sahiptir. Mahkemenin bu husustaki takdir yetkisini sınırlayan birtakım kriterler vardır. Bunlar; suçlunun kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık ve suçun işlenmesindeki özelliklerdir. Bu ölçütlerle, cezanın şahsileştirilmesi ve keyfilik önlenmesi esas alınmıştır.

Suçlunun kişiliği; suçlunun beden yapısı, sağlık durumu, eğitim durumu, , adli sicil kaydı, medeni hali, iş ve özel hayatındaki durumu, yargılama sırasındaki tutum ve davranışları gibi birçok özelliği kapsamaktadır⁶⁴. Failin kişiliği ve geçmişi kısa süreli hapsin seçenek tedbire çevrilmesinde etkilidir. Doktrinde tıpkı Hollanda hukukunda son dönem tartışıldığı üzere, söz konusu infaz yönteminin mükerrerler ve diğer özel tehlikeli suçlular olarak itiyadi suçlular, suçu meslek edinen kişiler ve örgüt suçluları için uygulanmaması gerektiği ileri sürülmektedir⁶⁵. Fakat TCK m.50’de böyle bir kısıtlama getirilmemiştir.

Bununla birlikte, hâkim failin suçu işlediği zaman ve suç sonrası tavrını, bir başka ifadeyle mağdurun tabii olarak suçtan duyacağı elem ve üzüntünün şiddetlendirilip şiddetlendirilmediğini, failin teslim olup olmadığını, delillere etkisini, mağdurun iyileşmesine katkısını da göz önünde alarak failin ıslahını ve pişman

⁵⁶ İNCE, s.172.

⁵⁷ KARAKAŞ DOĞAN, s.210.

⁵⁸ MADEN, s.233.

⁵⁹ ARTUK, s.61.

⁶⁰ ÖZGENÇ, s.666.

⁶¹ HAFIZOĞULLARI, s.79.

⁶² HAFIZOĞULLARI, s.79.

⁶³ MADEN, s.76.

⁶⁴ DÖNMEZER/ERMAN, s.722.

⁶⁵ ÖZGENÇ, s.666.

olmasını sağlayacak en uygun tedbire hükmetmelidir. Elbette bu değerlendirmenin yapılması sanık hakkında yeterli bilgi toplanmasını gerektirir. Hollanda’da risk değerlendirme sistemi ile hüküm verilmesinden önceki aşamada hazırlanan sosyal araştırma raporları buna hizmet eder niteliktedir. Türkiye’de ise 31655 sayılı 2021 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği’nde infaz öncesi yükümlülüklerin risk ve ihtiyaçlarının belirlenmesi öngörülmektedir. Yönetmeliğin 15. maddesinin birinci fıkrasında yer verilen “Yükümlülerin risk ve ihtiyaçlarının belirlenmesi, risk ve ihtiyaçlarına uygun olarak toplum içinde denetim ve takibi ile iyileştirilmesine yönelik yapılacak çalışmaların planlanması, değerlendirme ve planlama bürosunda yapılır.” düzenlemesi ile hükümlü denetim planlarının hazırlanması ve takibi işi denetimli serbestlik müdürlüklerine verilmiştir. İnfaz aşamasında risk ve ihtiyaç belirleme yapılması önemli bir gelişme olmakla birlikte kovuşturma aşamasında bu yönde bir değerlendirme yapılmaması bir eksiklik olarak zikredilebilir.

TCK’nın 50’nci maddesinde düzenlenen kamuya yararlı bir işte çalıştırma ve diğer yaptırımlar, düzenleniş şekilleri itibariyle, hapis cezasından daha hafif yaptırımlar olarak öngörülmüştür⁶⁶. Maddenin üçüncü fıkrasındaki⁶⁷ çevirme zorunluluğu halleri saklı kalmak üzere, suçlunun kişilik, sosyal ve ekonomik durum, yargılama sürecinde duyulan pişmanlık ve suçun işlenmesindeki özellikler itibariyle, tabir caizse olumlu not alması durumunda başvurulmaktadır. Bu düzenleme şekliyle, hapis cezasının muadili olacak şekilde değil, adeta hapis cezasından daha hafif olarak görülmektedir⁶⁸.

b. Gönüllülük

Hükme göre, kısa süreli hapis cezası, sanığın gönüllü olması koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırma tedbirine çevrilebilir. Anayasa m.18’de yer alan zorla çalıştırma ve angarya yasağı nedeniyle tedbire hükmedilmesinin, gönüllülük koşuluna bağlandığı belirtilmektedir. Fakat Anayasa m.18/2 hükümlülük ve tutuklulukta yapılan çalışmanın zorla çalıştırma sayılamayacağını düzenlemektedir⁶⁹. Bu nedenle doktrinde gönüllülük şartının gereksiz olduğu yönünde eleştiriler getirilmiştir⁷⁰. Fakat Yargıtay, sanık hakkında hükmedilen kısa süreli hapis cezasının çalışma seçenek yaptırımına çevrilirken sanığın gönüllü olup olmadığı hususunun sorulmamasını kanuna aykırı bulmaktadır⁷¹. Ayrıca gönüllülük şartı gereği, hükümlü çalıştığı kurumda kadrolu olamamakta ve ücret alamamaktadır.

Bununla birlikte, kısa süreli hapis cezasının seçenek tedbirlere çevrilmesi savcının veya sanığın talebine bağlı değildir; talep olmasa da hâkim bunu resen değerlendirmelidir⁷². Yargıtay’ın, sanığın talepte bulunmaması durumunda mahkemenin bu konuda karar verme yükümlülüğü olmadığına ilişkin yerleşik kararları⁷³ olmakla beraber; cezanın bireyselleştirilmesi hâkimin sorumluluğunda olduğundan, hâkim talep olmasa da bireyselleştirmeye yarayan tüm kurumları neden uyguladığını veya uygulamadığını gerekçesinde belirtmek zorundadır⁷⁴.

Son olarak, çalışma programının belirlenmesinden sonra onay alınmasının gerekip gerekmediği de tartışılabilir. Nitekim İspanya’da hükümlü iki kez onay vermektedir. İlki, cezalandırılmadan evvel hâkime; ikincisi ise çalışma programının belirlendiği iş yerinde verilmektedir⁷⁵. Bu konuda bilgilendirme sonrası rızayı zorunlu kılan AIHM içtihadı gösterilmektedir⁷⁶. Dolayısıyla hükümlünün kamuya yararlı bir işte çalışmaya rıza gösterip göstermeyeceği kararı için hangi iş kolunda çalışacağına bilinmesi gerektiği ifade edilmektedir⁷⁷. Bu nedenle, çalışma için hükümlünün onayını alma şartı önemini korumaya devam etmektedir.

c. Süresi

Kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın süresi, mahkûm olunan hapis cezasının yarısından az, bir katından fazla olamaz. Bu durumda, bir yıl kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan birinin 6 aydan 1 yıla kadar kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına hükmedilebilecektir. Doktrinde çalıştırmanın süresinin kanunla düzenlenmemiş olması eleştirilmiş ve diğer ülke mevzuatlarında olduğu gibi gün içinde hükümlünün diğer

⁶⁶ MADEN, s.232.

⁶⁷ TCK madde 50/3: Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkrada yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir.

⁶⁸ MADEN, s.232.

⁶⁹ Anayasa m.18: “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.”

⁷⁰ ÖZGENÇ, 2013, s.667; ÖZBEK, s.75; ÖZBEK ve diğerleri, s.606; İŞ ARKUN, Gülten: Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Yaptırımlar, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, s.71.

⁷¹ Yargıtay 19.CD., 6.11.2015, E.2015/5746 ve K.2015/7146. (Lexpera İçtihat)

⁷² İNCE, s.156.

⁷³ YCGK, 11.11.1997, 2-274/232, “Her ne kadar, bozma kararından önce 647 sayılı yasanın 4. Maddesinin uygulanmasına yönelik bir istek bulunmaması, yerel mahkemenin bu hususta karar vermesini zorunlu kılmaz ise de...”

⁷⁴ İNCE, s.162.

⁷⁵ İVOR ve diğerleri, s.105.

⁷⁶ VAN DER MUSSELE, AIHM Kararı, 23.11.198, S. A, Vol. 70.

⁷⁷ ÖZEN, Muharrem: “Yargı Kararları Işığında Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma”, Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı (Uluslararası Yaklaşımlar), Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı 08-10 Aralık 2015 İstanbul, s.32-33

meşguliyetlerine engel olmayacak tarzda bir süre belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir⁷⁸. Nitekim çalışmanın nasıl yerine getirileceği, 2021 tarihli DSHY m.65’de düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, çalıştırılacak gün ve saatler, hükümlünün işi, aile yaşamı veya eğitimi dikkate alınarak belirlenir (f.2). Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infazında iki saat çalışma bir gün sayılır. Hükümlü günde en az iki, en çok sekiz; haftada en az on dört, en çok kırk saat çalıştırılır. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infazı, toplam ceza süresinin iki katını geçemez (f.3.)

3. Diğer Uygulama Halleri

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırma, sadece TCK m.50/1/f gereği, bir yıla kadar hükmedilen kısa süreli hapis cezasının çevrilmesiyle sınırlı değildir. Bunun dışında üç uygulama alanı daha bulunmaktadır (Tablo 1).

İlk olarak, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK) m.105/4-5’te iki yıla kadar hapis cezasının denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak özel infaz yöntemlerinden biri olarak düzenlenmiştir. İki yıl ve daha az süre ile hapis cezasına mahkûm olanlardan, hükümlülük süresinin yarısını iyi halle geçirenlerin talepte bulunmaları halinde, mahkûmiyet süresinin kalanını kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalışarak geçirmelerine mahkemece karar verilebiliyordu. Bu hüküm, 05/04/2012 tarihli düzenlemeyle birlikte yürürlükten kaldırılmış, yerine 105/A maddesi eklenmiştir⁷⁹. Yeni düzenlemeye göre; hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını artırmak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla koşullu salıverilmelerine 1 yıl ve daha az süre kalan hükümlülerden iyi hâlli olduğu tespit edilenlerin talepleri doğrultusunda infaz hâkimliklerinin kararıyla şarta bağlı tahliye edilebilecekleri belirtilmektedir. Koşullu salıverildikten sonra 1 yıl ve altında kalan sürelerini denetimli serbestlik tedbiri adı altında geçirecekleri, denetimli serbestlik süresi içinde de denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından verilen karar doğrultusunda kamu yararına çalışma yaptırımına tabi tutulacakları ifade edilmektedir. Hükümlülerin hangi şartlar altında ve nasıl çalıştırılacakları da Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği’nde düzenlenmektedir.

İkincisi, CGTİHK m.106/3’de hükümlünün adli para cezasını ödememesi halinde cezasının, denetimli serbestlik kapsamında kamuya yararlı bir işte çalışma yaptırımına dönüştürüleceği düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre,

“Hükümlü, tebliğ olunan ödeme emri üzerine belli süre içinde adli para cezasını ödemezse, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarı hapis cezasına çevrilerek, hükümlünün iki saat çalışması karşılığı bir gün olmak üzere kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına karar verilir. Günlük çalışma süresi, en az iki saat ve en fazla sekiz saat olacak şekilde denetimli serbestlik müdürlüğüne belirlenir. Hükümlünün hakkında hazırlanan programa ve denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerilerine uymaması halinde, çalıştığı günler hapis cezasından mahsup edilerek kalan kısmın tamamı açık ceza infaz kurumunda yerine getirilir.”

Bu düzenleme, kamuya yararlı çalıştırma karar sayılarında ciddi bir artış sağlayarak çalışma yaptırımının uygulanmasını genişletmiştir.

Üçüncüsü, Uzlaştırma Yönetmeliği m.33/1/ç bendinde uzlaştırma edimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükme göre, uzlaştırma sonunda mağdur, suçtan zarar gören, bunların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya varabilirler. Bu düzenleme ile taraflar uzlaşma edimi olarak şüphelinin kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren bir kuruluşun belirli hizmetlerini yapma hususunda anlaşılırlarsa soruşturma aşaması kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilerek sonlandırılır.

Tablo 1. Türkiye’de Kamuya Yararlı Bir İşte Ücretsiz Çalıştırmanın Uygulama Alanları

TCK m.50/1	Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırım Olarak
CGTİHK m.105/A	Denetimli Serbestlik Uygulanarak Cezanın İnfazı
CGTİHK m.106/3	Adli Para Cezasının Ödenmemesi Halinde Yükümlülük Olarak
UY m.33/1/ç	Uzlaştırma Edimi Olarak

⁷⁸ AKBULUT, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s.966.

⁷⁹ Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı, Madde 105/A – (Ek: 5/4/2012-6291/1 md.)(1) (Değişik:14/4/2020-7242/46 md.) Hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla, açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitiminde bulunan ve koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, hükmün infazına ilişkin işlemleri yapan Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.

(5) Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezasının infazına karar verilen hükümlünün, koşullu salıverilme tarihine kadar;

a) Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılması,

b) Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulması,

c) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemesi,

d) Belirlenen programlara katılması, yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutulmasına, denetimli serbestlik müdürlüğüne karar verilir. Hükümlünün risk ve ihtiyaçları dikkate alınarak yükümlülükleri değiştirilebilir.

4. Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımına İlişkin Bilgiler

a. İnfaz Usulü

Kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın esaslarına 5275 Sayılı Cezaların ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'unda ve 2021 yılında yürürlüğe giren Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nde yer verilmiştir. Düzenlemeye göre, kamuya yararlı bir işte çalıştırma, hükümlünün belirlenen süre boyunca, ücret almaksızın kamu kurumunda veya kamu yararına hizmet eden özel bir kuruluşta çalışmasını ifade eder (CvGTİHK m.105/1; DSHY m.65).

Denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından bölgelerinde bulunan bu tür kurumlardan hükümlülere ne suretle çalıştırabileceklerine dair bilgi alınır ve hizmet listeleri oluşturulur ve mahkemeye verilir (CvGTİHK m.105/2). Mahkeme, denetimli serbestlik ve yardım merkezleri tarafından oluşturulup kendilerine verilen hizmet listesinden, hükümlüye bir kurum önerir ve hükümlünün reddetme hakkı olduğu hatırlatılır (CİT m.51/6-b). Çalıştırılacak iş belirlenirken; hükümlünün iyileştirilmesi, kamuya verilen zararın ödenmesi, hükümlünün becerileri, mağduru ve toplumun güvenliği ve çalışmanın ceza niteliğinde olduğu dikkate alınır. Çalıştırılacak gün ve saatler, hükümlünün işi, aile yaşamı veya eğitimi dikkate alınarak belirlenir (DSHY m.65/2). Mahkeme kararında sadece işin türü ve süresi belirlenir, kurum ismi kararda belirtilerek infazı sınırlandırılmamalıdır⁸⁰. İnfazın yapılacağı yer ise şube müdürlüklerince belirlenir. Örneğin, okullar açılmadan önce tüm milli eğitim kurumlarının bakım ve onarımı için ülke çapında bu cezaya çarptırılanlardan yararlanılabilir⁸¹.

Hakkında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilen hükümlü, on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurmalıdır. Hükümlü haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilir bir mazereti almaksızın şube müdürlüğü veya büroya on gün içinde başvuramaz ve otuz gün içinde de seçenek yaptırımın infazına başlamazsa şube müdürlüğü veya büroca ilgili defterdeki kayıt kapatılarak durum Cumhuriyet Savcılığı'na derhal bildirilir. Süresinde başvurulması halinde, denetim görevlisi veya memuru tarafından tanıma formu düzenlenir ve çalışma protokolü dikkate alınarak denetleme planı hazırlanır.

Hükümlü, denetim görevlisinin onayıyla çalışmaya başlar. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı yerine getirilirken hükümlülerin, Genel Müdürlük tarafından belirlenen reflektör yeleği giymeleri sağlanır (DSHY m.65/7). Fakat hükümlünün işa olmaması, etiketlenmemesi için suç bilgileri diğer çalışan ve kişiler ile paylaşılmaz. Hatta kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının yerine getirilmesinde; hükümlünün durumunun, çalıştırılacağı kurum ya da kuruluş haricinde kimseyle paylaşamayacağı belirtilmektedir (DSHY m.65/4). Hükümlünün denetleme planına uyup uymadığı, şube müdürlüğü veya büroca her zaman denetlenir. Çalışma yaptırımının denetimi takip çizelgesi ile yerine getirilir. Bu çizelgede, hükümlünün işe geldiği tarih, geliş ve ayrılış saatleri, bir günde çalışmak zorunda olduğu, fiilen çalıştığı saat, iş yerindeki sorumlu kişinin imzası, denetim görevlisinin denetleme tarihi ve imzası bulunur. İş yerindeki sorumlu kişi takip çizelgesini her gün doldurur ve hükümlüye de imzalatır. Hükümlü işe gelmediği takdirde, sorumlu kişi derhal denetim görevlisine veya denetleme memuruna durumu bildirir. Denetleme planına uyulmadığının kolluk, ilgili kurum veya kuruluş tarafından bildirilmemesi ya da şube müdürlüğü veya büro tarafından tespit edilmesi halinde hükümlü denetleme planına uyması yönünde şube müdürlüğü veya büroca uyarılır. Uyarıya rağmen denetleme planına uyulmaması halinde kayıt kapatılarak evrak mahkemeye iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir (DSHY m.47). Mahkeme kararında belirtilen çalışma esasları ile rejimlere uymama halinde, geriye kalan ceza aynen çektirilir.

Bununla birlikte, Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m.65/5 gereği, Suça sürüklenen çocuklar hakkında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmişse kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının infazında hükümlünün çalışmaya başlayacağı tarihteki yaşı dikkate alınır. Hükümlünün on sekiz yaşından küçük olması halinde çalıştırılacak iş; çocuğun bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimi ile eğitimine engel olmayacak ve destekleyecek şekilde belirlenir. Bu şartların sağlanamaması halinde çocuk hakkında verilen bu yaptırımın değiştirilmesi mahkemesinden istenebilir. TCK m.50'nin gerekçesinde de hükümlünün çalışacağı kurumda kadrolu olamayacağı ve ücret alamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca hükümlülere, çalıştıkları süre boyunca 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun ilgili hükümlülerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

b. Karar Oranı

Ülkemizde kaç hükümlüye kamuya yararlı bir işte çalıştırma seçeneği uygulandığına ilişkin güvenilir bir istatistik vermek mümkün gözükmemektedir. Çünkü TÜİK, mahkûmiyet kararlarını gruplarken bu şekilde bir ayrıma gitmemektedir. Fakat sadece 2021 yılında verilen mahkûmiyet kararlarına bakıldığında; 738.681 hapis cezası (%29), 544.578 para cezası (%21), 110.269 erteleme (%4), 524.903 güvenlik tedbiri (%2) ve 585.815 diğer mahkûmiyet kararı (%23) verilmiştir⁸². Kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararlarının, erteleme ve diğer mahkûmiyet halleri içerisinde de yer alabileceği düşünüldükçe bu yolla bir sonuca varabilmek mümkün gözükmemektedir. Bu verilere ulaşamamak, kamuya yararlı bir işte çalıştırılan mahkûmların özellikleri hakkında bilgi edinmeyi de neredeyse imkânsız hale getirmektedir.

Bununla birlikte, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı denetimli serbestlik kararlarını 2006 yılından bu yana düzenli olarak yayımlamaktadır. 2022 yılı Haziran ayı istatistiklerine göre, 2477 yetişkin, 106 çocuk

⁸⁰ İNCE, s.209.

⁸¹ İNCE, s.209.

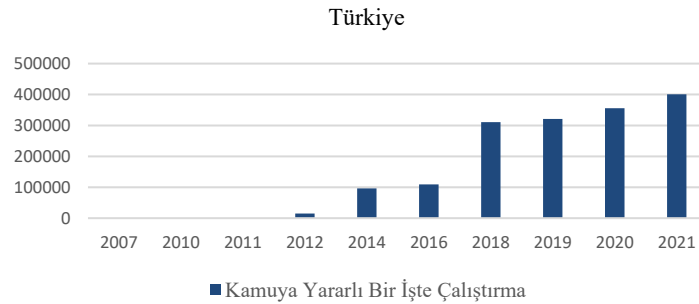
⁸² Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri, 2021, s.100, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>, (Erişim: 07.11.2022).

olmak üzere toplam 2583 kişi seçenek yaptırım (TCK m.50) kararı verilmiştir. Fakat yayınlanan bu istatistiklerden de hangi seçenek yaptırım türüne hükmedildiğine erişebilmek mümkün değildir. Dolayısıyla kamu yararlı bir işte çalıştırma karar sayıları buradan da elde edilememektedir. Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'nın istatistikleri incelendiğinde, 2014 yılının Kasım ayından itibaren adli para cezası karşılığı kamuya yararlı çalışma kararlarının ayrı bir başlık altında tutularak yayınlandığı görülmektedir. Bunda, CvGTİHK'nun 106/3 maddesinde yapılan 18/06/2014 tarihli değişiklik etkili olmuş gözükmektedir. Söz konusu değişiklik uyarınca ödenmeyen adli para cezalarının kamu yararına ücretsiz çalışmaya dönüştürülmesi öngörülmüştür⁸³.

Sonuç olarak, yayınlanan resmi istatistiklerden seçenek yaptırım olarak hükmedilen kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararlarının sayısı öğrenilmemesine rağmen mahkûmiyet kararlarının sadece %1,3'ünün seçenek yaptırım (TCK m.50) olduğu tespit edilmektedir. Dolayısıyla mahkemelerin herhangi bir seçenek yaptırıma hükmetme oranının dahi oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu nedenle seçenek yaptırım olarak kamuya yararlı bir işte çalıştırma karar oranının da oldukça düşük olduğu söylenebilir. Buna karşılık, ödenmeyen adli para cezasına karşılık hükmedilen kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararlarının sayısı toplam seçenek yaptırım kararlarından daha fazladır.

Aşağıda yer verilen ve Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan verilerden oluşturulan şekil 4'te Türkiye'de 2007-2021 yılları arasında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararları gösterilmektedir. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma karar sayıları 2012 yılından sonra kayda değer bir şekilde artmıştır. Nitekim 2007 yılında 30, 2010 yılında 294 ve 2012 yılında 15.003 olan kamuya yararlı bir işte çalıştırma karar sayıları; 2014 yılında 96.155'e 2021 yılında ise 400.742'ye yükselmiştir. Bu artışta, kamuya yararlı bir işte çalıştırma ile ilgili yapılan önemli yasal düzenlemeler etkili olmuştur. 05/04/2012 tarihli değişiklikle 5275 sayılı CvGTİHK'na 105/A maddesi eklenmiş, ardından 05/03/2013 tarihli Denetimli Serbestlik Yönetmeliği⁸⁴ kabul edilmiş, son olarak 18/06/2014 tarihli değişiklikle 5275 sayılı CvGTİHK'nun 106/3 maddesi eklenmiştir. Böylece kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırma yaptırımının uygulama alanı artırılmış, yaptırımın infazı Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine bırakılarak kurumsallaşmasına imkân verilmiştir. Fakat kamuya yararlı bir işte çalıştırma, toplum nezdinde halen bir "lütuf" olarak görülmektedir. Bu yaptırımın, yeterli bir ceza olarak toplumsal kabulü, yaygın olarak uygulanması için gereklidir. Nitekim hapis cezasının günümüzde hâlâ merkez konumunu koruması, kamuoyunda çok etkili bir ceza olarak görülmesi ve topluma güven vermesine de dayanmaktadır.

Şekil 4: Türkiye'de Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Kararlarının Sayısı⁸⁵

c. Çalıştırılan İşler

Hükümlülerin genellikle ağaç dikimi, park ve bahçe düzenlemesi, kamu binalarının temizliği, kütüphane ve arşiv çalışmaları, boya, tamirat, tadilat işlerinde ve engelli bireylerin faydalanabilmesi için sesli kitap okuma uygulamaları gibi hizmetlerde kamu yararına ücretsiz olarak çalıştırıldıkları belirtilmektedir⁸⁶.

Denetimli serbestlik merkezi tarafından yayınlanan 2021 yılı raporu dikkate alınarak hazırlanan aşağıdaki tabloda, 2017-2021 yıllarında Türkiye'de hükümlülerin çalıştıkları işlere dair bazı bilgiler sunulmaktadır. Buna göre, 2017 yılında toplam 14.630 yükümlünün katılımıyla Türkiye'de 424.721 fidan dikimi ve 569.493 ağaca bakım çalışması yapılırken; 2018 yılında 25.484 yükümlünün katılımıyla 516.052 fidan dikimi ve 1.211.933 ağaca bakım çalışması yapılmıştır. Benzer şekilde 2019 yılında da hem yükümlü

⁸³ Bu çalışmada yer alan "Diğer Uygulama Alanları" başlığı altında yer verilen açıklamalara bakılabilir.

⁸⁴ 10/11/2021 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak, bu yönetmelik yerine Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği kabul edilmiştir.

⁸⁵ Şekil 4, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'nın internet sitesinde yer alan veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Bkz. Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, Kamu Yararına Çalışma, <https://cte-ds.adalet.gov.tr/kamu-yararına-calisma>, (Erişim: 07.11.2022).

⁸⁶ Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, Kamu Yararına Çalışma, <https://cte-ds.adalet.gov.tr/kamu-yararına-calisma>, (Erişim: 07.11.2022).

hem fidan dikim sayısı artarak 40.866 yükümlünün katılımıyla 620.533 fidan dikilmiştir. Son beş yılda toplam 1.931.522 fidan dikimi ve 3.233.494 ağacın bakım çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Bununla beraber, korona virüsünün yol açtığı pandemi önlemleri nedeniyle 2020 ve 2021 yıllarında hükümlülerin çalıştırma sayılarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. 5275 Sayılı CvGTİHK'na eklenen geçici 9'uncu maddesinin 5'inci fıkrasında yer alan

“Covid-19 salgın hastalığının ülkemizde görülmüş olması sebebiyle, açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı ceza infaz kurumunda bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan hükümlüler, 105/A maddesi kapsamında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazına karar verilen hükümlüler ve 106'ncı madde veya diğer kanunlar uyarınca denetimli serbestlik tedbirinden yararlanan hükümlüler, 31/5/2020 tarihine kadar izinli sayılır. Salgının devam etmesi hâlinde bu süre, Sağlık Bakanlığının önerisi üzerine Adalet Bakanlığı tarafından her defasında iki ayı geçmemek üzere on iki kez uzatılabilir. Bu fıkra uyarınca izinli sayılanlar hakkında 95 ve 97'nci madde hükümleri uygulanır.”

hükmü gereğince hükümlülerin izin sürelerinin, 30 Kasım 2021 tarihinden itibaren 2 ay süreyle onuncu kez uzatılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, 15/04/2020 tarihi itibarıyla denetimli serbestlik sürecine ara verilen hükümlülerin izinli olma durumları 2021 yılında da devam etmiş, izinli sayılan hükümlüler dışında kalan şüpheli ve sanıklara (adli kontrol, tedavi ve denetimli serbestlik, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, çocuğun denetim altına alınması kararı kapsamında olanlar) yönelik infaz ve iyileştirme çalışmalarına ise gerekli tedbirler alınmak suretiyle devam edilmiştir⁸⁷.

Tablo 2: Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yükümlülüğü Kapsamında Yapılan İşler ve Yükümlü Sayısı⁸⁸

Yıl	Yükümlü Sayısı	Fidan Dikim Sayısı	Ağaç Bakım Çalışma Sayısı
2017	14.630	424.721	569.493
2018	25.484	516.052	1.211.933
2019	40.866	620.533	917.659
2020	9.598	229.015	318.563
2021	2.254	141.201	215.846
Toplam	92.832	1.931.522	3.233.494

5. Yaptırımın Etkililiğinin Değerlendirilmesi

Türkiye'de kamuya yararlı bir işte çalıştırmanın suçun önlenmesi, rehabilitasyon, hükümlülerin iyileştirilmesi ve sosyal entegrasyonu gibi amaçlar bakımından etkililiğini değerlendiren herhangi bir araştırma yapılmadığı görülmektedir.

Bu konuda bilimsel bir araştırma yapılmamış olmasının birden fazla sebebi olabilir. İlki, yeteri kadar bu yaptırım hakkında karara hükmedilmemiş olması olabilir. Dolayısıyla hükümlülerin üzerinde uygulanması ve bu kişilerin belli bir süre takip edilmesi için yeterli örnek olmayabilir. Nitekim kamuya yararlı bir işte çalıştırma karar sayıları genel olarak 2012 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Bunun dışında, bu konuda nitelikli bir bilimsel araştırma yapabilmenin kendi içinde barındırdığı zorluklar da önemli bir sebep teşkil edebilir. Hakkında kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilen bir hükümlünün ileride suç işleyip işlemediğini takip edebilmek kural olarak mümkün olabilir de zamana geriye sarıp aynı kişiye hapis cezası verseydik gelecekte yeniden suç işleyip işlemediğini test etmek mümkün değildir. Bu nedenle araştırmalar, birbirine en yakın özelliklerdeki kişilerin karşılaştırılmasıyla yapılmaktadır. Bu da hükümlüler hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olunmasını gerekli kılmaktadır. Fakat bu yöntemde bazı sakıncaları olabilmektedir. Olabildiğince benzer özelliklerdeki kişiler karşılaştırılrsa da bu kişiler aynı kişi değildir. İşledikleri suç tipi, önceki suç kayıtları, hatta doğumundan itibaren yaşadıkları, program dâhilinde yaşadıklarını gireceği etkileşimde farklı bir sonuç meydana getirebilir.

Sonuç olarak, dünyada olduğu gibi ülkemizde de dikkat çeken ve denetimli serbestliğin felsefesini en iyi yansıtan uygulamalardan biri olarak gösterilen kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırmanın etkililiği Türkiye'de değerlendirmeye muhtaçtır.

III. SONUÇ

Bu çalışmada, hapis cezasının verilmesinin ağır, diğer mevcut yaptırımların da hafif olarak kabul edildiği durumlarda bir ara yaptırım olarak ön plana çıkan ve yakın dönem ceza adalet politikalarının en başarılılarından biri olarak kabul edilen kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının Türk ve Hollanda ceza hukukunda nasıl düzenlendiği, infazının nasıl yapıldığı ve suçun önlenmesinde etkili olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Türkiye'de çalıştırma yaptırımının kökleri Osmanlı Devleti'ndeki kürek ve pranga cezalarına dayanmakla birlikte 2005 yılında ceza mevzuatında yaşanan değişikliklere ve 2006 yılında denetimli serbestlik müdürlüklerinin faaliyet geçmesine kadar dikkate değer bir gelişme yaşanmamıştır. 2005 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı ücretsiz ve ücretli çalıştırma şeklinde düzenlenmiş ve aynı yıl yürürlüğe giren 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım

⁸⁷ Denetimli Serbestlik 2021 Çalışma Raporu, Ankara, s.41, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/581/dosya/2021-calisma-raporu26-04-20222-19-pm.pdf>, (Erişim: 10.11.2022).

⁸⁸ Tablo 2, Denetimli Serbestlik 2021 Çalışma Raporu'nda yer alan veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Denetimli Serbestlik 2021 Çalışma Raporu, Ankara, s.41, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/581/dosya/2021-calisma-raporu26-04-20222-19-pm.pdf>, (Erişim: 10.11.2022).

Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu m.14/4 hükmü ile çalıştırmanın infazı, yeni kurulan denetimli serbestlik müdürlüklerine bırakılmıştır. Kamuya yararlı ücretsiz çalıştırma, TCK'nın 50. maddesinin birinci fıkrasının f bendinde, 1 yıl ve daha az kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak düzenlenmiştir. Ülkemizde görece yeni bir yaptırım olan kamuya yararlı bir işte çalıştırma, Hollanda'daki uygulamasından farklı olarak müstakil bir ceza ve savcının soruşturma aşamasında vereceği bir yükümlülük olarak düzenlenmemiştir. Türk hukukunda da hapis ve adli para cezasının yanında *müstakil bir ceza* yaptırımı olarak düzenlenmesinde fayda olabilir. Çünkü şu anki düzenlenişi itibarıyla, failin durumuna göre birtakım kriterlerden olumlu not alması durumunda adeta bir lütuf olarak hükmedilmektedir. Hapis cezasının merkezi konumunu kırabilecek nitelikteki bu yaptırıma daha fazla hükmedilebilmesi, uygulama alanının genişletilmesine de bağlıdır.

Türkiye'de kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak kamuya yararlı bir işte çalışma kararlarına ilişkin güvenilir bir sayı verebilmek mümkün gözükmemektedir. Çünkü TÜİK, mahkûmiyet kararlarını gruplarken bu şekilde bir ayrıma gitmemektedir. Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı ise denetimli serbestlik kararlarını 2006 yılından bu yana düzenli olarak yayımlamaktadır. Bu verilere göre, kamuya yararlı bir işte çalıştırma karar sayıları genel olarak 2012 yılından sonra artmıştır. 2007 yılında 30, 2010 yılında 294 olan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararları; 2012 yılında 15.003'e, 2014 yılında 96.155'e 2021 yılında ise 400.742'ye yükselmiştir. Bu artışta, kamuya yararlı bir işte çalıştırma ile ilgili yapılan önemli yasal düzenlemeler etkili olmuştur. 05/04/2012 tarihli değişiklikle 5275 sayılı CvGTİHK'nun 105/A maddesi eklenerek ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülere koşullu salıverilme kapsamında denetimli serbestlikten yararlanma imkânı tanınmış ve bu kapsamda hükümlüler kamuya yararlı işlerde çalıştırılarak cezalarını infaz edilebilmiştir. Ardından 18/06/2014 tarihli değişiklikle 5275 sayılı CvGTİHK'nun 106/3 maddesi ile ödenmeyen adli para cezasının kamuya yararlı işte çalışmaya çevrilmesi hükmü eklenmiştir. Böylece kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırma yaptırımının hem uygulama alanı artırılmış hem de yaptırımın infazı Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine bırakılarak kurumsallaşmasına imkân verilmiştir.

Bununla beraber, Hollanda'da çalıştırma cezasına *eğitim* ile birlikte hükmedilebilmesi dikkate değerdir. Hollanda'da 2001 yılında yapılan kanuni değişiklikten sonra, sadece çalışmaya değil, eğitim alınmasına ya da bir öğrenme projesinin takip edilmesine de bir yaptırım olarak karar verilebilmektedir (HCK m.77h-2). Bu durumda temel ceza, çalışma cezasıdır. Ancak bu ceza; sadece çalışma cezası ya da eğitim tedbirinden oluşabileceği gibi, her ikisinin birlikte verilmesinden de oluşabilmektedir. Ayrıca 2020 yılında tüm dünyada etkili olan korona virüsünün yol açtığı pandemi önlemleri nedeniyle Hollanda'da kararların eğitim cezası bölümü dijital olarak gerçekleştirilebilmiştir. Hükümlünün topluma yeniden kazandırılması ve suçun önlenmesi amaçları düşünüldüğünde, çalışma yaptırımının eğitim ile desteklenmesi önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Türkiye'de de çalışma cezasının kapsamı ve içeriğinin eğitim ile desteklenmesinde fayda olabileceği söylenebilir.

Son olarak, Hollanda'da yapılan bilimsel araştırmalar, kamu yararına çalıştırma yaptırımının suçun tekrarrünün önlenmesinde etkili olduğunu destekler niteliktedir. Bu sonuçlar, Türkiye için yol gösterici olabilir. Fakat birebir benzer sonuçların alınacağını söylemek elbette mümkün değildir. Dolayısıyla Türkiye'de öncelikle mevcut uygulamaların etkili olup olmadığı bilimsel olarak değerlendirilmelidir. Bu da araştırmacıların en azından bilimsel değerlendirme yapabilecek kadar ayrıntılı olarak resmi verilere daha kolay ulaşabilmesine bağlıdır. Nitekim bu araştırmada, seçenek yaptırım olarak hükmedilen kamuya yararlı bir işte çalıştırma karar sayılarına dahi erişebilmenin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle TÜİK kapsamında yayınlanan Adalet İstatistikleri'nin seçenek yaptırım türleri, seçenek yaptırım türleri içerisinde kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararlarına ait verilerin de eklenmesi bu alanda yapılacak akademik çalışmaların da artmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri, 2021, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>, (Erişim: 07.11.2022).
- AKBULUT, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- ALICI, Burhan: Belçika Hukukunda Çalışma Cezası, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XV(3), 2011, s.131-164.
- ARTUK, Mehmet Emin: Türk Ceza Hukukunda Yaptırımlar Sistemi, Ceza Hukuku Dergisi, 2(4), 2007, s.61-77.
- AVCI, Mustafa: Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1994.
- BOONE, Miranda: Only for minor offences: Community service in the Netherlands, European Journal of Probation, University of Bucharest, 2(1), 2010, s.22-40.
- CRİMİNALİTEİT EN RECHTSHANDHAVİNG 2020, Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum, Chaiir 2021-22, WODC, <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3112/Cahier-2021-22-volledige-tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim: 07.11.2022), s.82.
- ÇİÇEK, Mustafa: Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Olarak Sunulan Yaptırımların Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Aralık 2009.
- DEMİRBAŞ, Timur: İnfaz Hukuku, Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumları'nın İdaresi, Ankara Seçkin Yayıncılık, 2008.

- Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, Kamu Yararına Çalışma, <https://cte-ds.adalet.gov.tr/kamu-yararına-calisma>, (Erişim: 07.11.2022).
- Denetimli Serbestlik 2021 Çalışma Raporu, Ankara, s.41, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/581/dosya/2021-calisma-raporu26-04-20222-19-pm.pdf>, (Erişim: 10.11.2022).
- DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir: *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku II*, Beta Yay, İstanbul 1999.
- ERDEM, Mustafa Ruhan: *Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler*, İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu, Başkent Üniversitesi, Öz-Özen Matbaa, Ankara 1993, s.192-214.
- FOUCAULT, Michel: *Hapishanelerin Doğuşu*, çev. M. Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara, 1992.
- GÖKTEPE, Kaya: *Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımı ve Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımının Tarihsel Gelişim Süreci*, TAAD, 10(37), Ocak 2019, s.227-269.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, Ankara Barosu Dergisi, 65(1), Ankara 2007, s.78-109.
- IVOR, Gill Mc/BEYENS, Kristel/BLAY, Ester/BOONE, Miranda: "Belçika, Hollanda, İskoçya ve İspanya'da Kamu Yararına Çalışma (Karşılaştırmalı Değerlendirme)", Çev. Burhan Alıcı, Küresel Bakış, 2(6), 2012, s.87-109.
- İÇEL, Kayıhan: "Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Olan Müesseselerdeki Gelişmeler ve Türk Ceza Sisteminin Bu Yönden Değerlendirilmesi", Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanunu'nun 50. Yılı ve Geleceği Sempozyumu 22-26 Mart 1976, İstanbul 1977.
- İÇEL, Kayıhan/SOKULLU-AKINCI, Füsun/ÖZGENÇ, İzzet/SÖZÜER, Adem/MAHMUTOĞLU, Fatih Selami/ÜNVER, Yener: *Yaptırım Teorisi*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2000.
- İNCE, Hüseyin: *Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.
- KARAKAŞ DOĞAN, Fatma: *Cezanın Amacı ve Hapis Cezası*. Legal Yayıncılık, İstanbul 2010.
- KAYA, Musa: "Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Süreci", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, XX(3), s.257-296
- KİLLİAS M., Aebi M., Ribeaud D.: Does community service rehabilitate better than shorter-term imprisonment?: Results of a controlled experiment, *Howard Journal of Criminal Justice*, 39(1), 2000, s.40-57.
- MADEN, Mehmet: *Hapis Cezasına Seçenekler*, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- MUILUVUORI M.L.: Recidivism among people sentenced to community service in Finland, *Journal of Scandinavian Studies, Criminology and Crime Prevention*, 2(1), 2001, s.72-82.
- ÖZBEK, Veli Özer/KANBUR, Mehmet Nihat/DOĞAN, Koray: *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.
- ÖZGENÇ, İzzet: *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- REX, Sue/GELSTHORPE Loraine: "The Role of Community Service in Reducing Offending: Evaluating Pathfinder Project in the UK", *The Howard Journal of Criminal Justice*, 41(4), 2002, s.311-325.
- ROEGER, L.S.: The effectiveness of Criminal Justice sanctions for Aboriginal offenders. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 27(3), 1994, s.264-281.
- SPAANS, E. C.: Community Service in the Netherlands: Its Effect on Recidivism and Net-Widening, *International Criminal Justice Review*, 8(1), 1998, s.1-14.
- StatLine, Vervolging en berechting misdrijven; persoonsgegevens, <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83944NED/table>, (Erişim: 7.11.2022).
- TÜİK: *Adli Sicil İstatistikleri, Mahkûmiyet Karar Nitelikleri*, 2021.
- TOPÇUOĞLU, Tuba: "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Etkinliğinin Bilimsel Olarak Değerlendirilmesi", *Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Sempozyumu*, 8-10 Aralık 2015, s.1-15.
- WALMSLEY, Roy: *World Prison Population List (Eleventh edition)*, Institute for Criminal Policy Research, www.prisonstudies.org.
- WELSH, B. C./FARRINGTON, D. P.: Evaluating the economic efficiency of correctional intervention programmes, G. A. Bernfeld, D. P. Farrington & A. W. Leschied (eds.), *Offender Rehabilitation in Practice: Implementing and Evaluating Effective Programs*, Chichester, UK 2001, s.45-65.
- WERMINK H./BOKLAND A./NIEUWBEERTA P./NAGIN D./TOLLENAAR N.: Comparing the effects of community service and short-term imprisonment on recidivism: a matched samples approach, *J. Exp. Crime*, 6(3), 2010, s.325-349.
- World Prison Brief, Highest to Lowest- Prison Population Rate, http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All, (Erişim: 20.10.2022).

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar Buket ABANOZ ÖZTÜRK, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Buket ABANOZ ÖZTÜRK who is the author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde İnÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İnÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İnÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of İnÜHFD in all processes of the paper and that she does not make any falsification of the data collected. In addition, she declares that İnönü University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than İnönü University Law Review.